

יום השואה והגבורה – ראש חודש אייר, הרצאה ב'צביה'

מדוע באה עלינו השואה?

א. השואה באה מפני שלא קיימו מה שכבר קיבלו

נאמר בסוף קוהלת "סוף דבר הכל נשמע... ומצוותיו שמור כי זה כל האדם" 'כל' פירושו שאין יותר מזה. כך צריך להשתדל לחנך את ילדינו [להשתדל - והברכה בוא תבוא מהשמיים. "סוף דבר הכל נשמע ... כי זה כל האדם." כל מה שהאדם לומד; כל מה שאדם שואף ומתחנך אליו; כל מה שיש לו בלב; כל מה שניתן לו משמיים; כל מה שהוא מקבל מהוריו; כל מה שהחברה משפיעה עליו ונכנס לתוכו והוא נבנה מזה - עם כל זה צריך להשתעבד לקב"ה.

כשלומדים מתמטיקה לומדים כדי לירא את ה', כשלומדים טבע וגיאוגרפיה צריכים ללמוד כדי לירא את אלוקים, כשאנחנו יוצאים לטיולים אנו צריכים את זה כדי לירא מהקב"ה. כל מה שאנחנו עוסקים בו, וכל מה שקיבלנו, וכל מה שנעשינו על ידו, צריך ליהפך לחלק מן האדם היהודי שמהותו לשמור מצוותיו... כי זה כל האדם ואין יותר מזה.

למה שמו 'קוהלת'? בפרשת קדושים נאמר: "דבר אל כל עדת בני ישראל " אל כל - שכל דבריו נאמרו בהקהל. כל מה שכתוב בקוהלת נאמר בהקהל. ספר קוהלת הוא גם סיום של כל התורה כולה, והסיום שלו הוא: "סוף דבר הכל נשמע... כי זה כל האדם".

מגילת אסתר, האחרונה שבמגילות, היא חזרה על התורה כולה, על כל מה שהתקיים קודם. "קיימו וקבלו" - אישרו, אבל האישור הזה היה בייסורים גדולים ובמסירות נפש גדולה, את מה שקיבלו כבר. ומתי קיבלו? בהר סיני, כשאמרו נעשה ונשמע, ואחרי כן כשאמר להם קוהלת "כי זה כל האדם".

מגילת אסתר, האחרונה במגילות, כוללת בתוכה את כל בית ישראל. במגילת אסתר פועל איש גדול מאוד, מרדכי, ואישה גדולה מאוד, אסתר. במגילות אחרות זה לא כך. בקוהלת פועל רק "הוא" - שלמה המלך, וברות פועלת רק "היא" - רות. במגילת אסתר פועלים "הוא והיא" - כל בית ישראל, ואז "קיימו וקיבלו היהודים" - נשבעו בדם נפשם: מעכשיו אנחנו גם מקיימים את מה שקיבלנו עלינו, בעוד שלפני כן רק הפה שלנו אמר 'נעשה ונשמע'.

באותו מצב אנחנו גם נמצאים כאשר אנחנו מדברים על השואה. אנחנו חייבים לומר ללבנו, שהשואה לא הייתה, אלא מפני שעדיין לא קיימו מה שכבר קיבלו.

ב. השואה מולידה ותוליד חיים חדשים

למה ילדים הם כל כך יקרים בעיני האם ובעיני האב? מדוע זכה הילד והוא כל כך יקר בעיני אמו? "בעצב תלדי בנים" בעצב ובייסורים ילדה אותו האם ולא רק בדם. הייסורים הם דם הנפש. הוא - הילד - נשמה מנשמתה ויש ייסורים כבדים כאשר העולם החדש מתבשל והולך. ואנחנו - המדינה שלנו - נולדנו מתוך העצב, שזה השואה. כי השואה מולידה ותוליד חיים חדשים.

הלבטים של יהודי שומר תורה לגבי יום השואה!

אנחנו בחודש ניסן, אין מערבים עצב בשמחה. אפילו שמחה בשמחה אמרו חז"ל שאין מערבים. כשמערבים עצב בשמחה זה פוגם בעצב וזה פוגם בשמחה. מי שמערב מים ביין לא מים שמה ולא יין, אלא שגם היין וגם המים, גם השואה וגם חודש ניסן, נמצאים בתוכו.

שואה מולידה ותוליד חיים חדשים.

ראש חודש, אמירת 'הלל'

כשואמרים 'הלל' שואלים שני סוגי שאלות:

א. שאלות טכניות

ב. שאלות מהותיות

א. שאלות טכניות

כשאנו אומרים הלל אנו שואלים את עצמנו איך עושים את המעשה? איזה הלל? שלם או לא שלם? עם ברכה או בלי ברכה? מתי נאמר עם ברכה ומתי נאמר בלי ברכה? האם נאמר הלל רק בציבור? ועוד מיני שאלות מסוג זה. כל אלה הן בעיות טכניות.

כשאנחנו ניגשים לעשייה, אנחנו שואלים קודם איך עושים? וזאת ההלכה. הלכה פירושה איך אדם הולך, בעינינו זאת השאלה הראשונית, העיקרית, המכריעה. אנו רוצים שלא רק נשמתנו תקיים את התורה אלא שגם גופנו יקיים את התורה. אנו רוצים שגופנו יהיה גוף של תורה. אנו רוצים להיות כמו דוד המלך. כשאמר דוד: "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך", התכוון: כשיצאתי מן הבית, הובילו אותי רגלי לבית המדרש. גם אנחנו צריכים לרצות רגליים שילכו לקיים תורה ומצוות, גם אנחנו צריכים לרצות רוצים ידיים שידעו איך לקיים תורה ומצוות.

בשבת הקודמת כשיצאתי מבית הכנסת ראיתי נער ונערה צעירים מאוד עומדים ליד עץ שענפיו ירדו. הנערה הרימה יד, קטפה או לא קטפה, אבל נענעה את העץ. אמרתי לה: "מה את עושה הלא שבת היום?" היא נבהלה. הבנתי שטוב עשיתי שהערתי לה. העזתי ואמרתי: "הידיים בעצמן בלי

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

מחשבה צריכות לדעת לאן ללכת. דוד המלך לא ידע לאן רגליו יוליכו אותו, הן הוליכו אותו בעצמן לבית המדרש".

חייב אדם ללכת לבית הכנסת כדי להתפלל, גם בלי לחשוב. אנחנו רוצים שהרגליים ידעו לבדן ללכת לבית המדרש כשמגיעה השעה. אנחנו רוצים שהידיים ידעו לבדן שהיום שבת ולא יתרוממו לקראת עלה שבאילן.

אנחנו רוצים שלא רק הנשמה תהיה קדושה. אנחנו רוצים, שהנשמה, שירדה אלינו קדושה, תמלא את שליחותה, שתלמד את גופנו להיות גוף קדוש, גוף של תורה. ומה ההלכה? איך עושים זאת? איך הופכים את גופנו לגוף קדוש, גוף של תורה? עושים זאת על ידי ההרגל. וזאת ההלכה.

ירמיהו בפרק ל"א מדבר על ישראל החוזרים למולדתם. כל אחד ואחד חולה מבחינה רוחנית וחולה גם מבחינה נפשית - הלב שבור, הלב מלוכלך, הלב משורט - אישיות פנימית תורתית רחוקה. אבל אם אין קמח אין תורה, ולכן צריך הקב"ה קודם כל לשקם את האדם מבחינה גופנית. ופסוק כ"ו שם: הֲנֵה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה זָרַע אָדָם וְזָרַע בְּהֶמָּה: וְהָיָה כַּאֲשֶׁר שָׁקַדְתִּי עֲלֵיהֶם לְנִתּוּשׁ וְלְנִתּוּץ וְלְהָרֵס וְלְהַאֲבִיד וְלְהַרְעֵךְ כֵּן אֲשַׁקֵּד עֲלֵיהֶם לְבָנוֹת וְלְנִטּוּעַ נְאֻם ה': בְּיָמִים הֵּם לֹא יֵאמְרוּ עוֹד אָבוֹת אֲכָלוּ בֶסֶר וְשָׁנִי בָנִים תִּקְהֶינָה: לֹא נִסְבּוּל יוֹתֵר מֵעוֹן אֲבוֹתֵינוּ, כִּי אִם אִישׁ בְּעוֹנוֹ יָמוּת...

איך תשקם אותנו העובדה, כי איש בעונו ימות?

אנחנו קשורים בינינו בשרשרת גם למעלה וגם ימינה ושמאלה. צדיקים נתפסים בעוון הדור אבל בנים נתפסים גם בעוון אבותיהם. ולמה? כי הבנים קשורים לאבותיהם. ולכן כשירצה הקב"ה לבנות אותנו, הוא ינתק את הקשר בינינו ובין אבותינו.

אבל יש לו עוד דרכים שבהן הוא יכול לשקם אותנו. הקב"ה יכול להפוך את העם, שמזמן לא היה פה, לטוב. בדרך הזאת לא צריך לנתק את הקשר אל האב, אלא את הקשר למעשים המפריעים לנו. ואיך ינתק הקב"ה את הקשר למעשים הרעים?

אומר ירמיהו שם בפסוק ל': " הֲנֵה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְכָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה: לֹא כַּבְרִית אֲשֶׁר כָּרַעְתִּי אֶת אָבוֹתָם בַּיּוֹם הַחֲזִיקִי בְיָדָם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר הִמָּה הִפְרוּ אֶת בְּרִיתִי וְאֲנֹכִי בְעֵלְתִּי בָם נְאֻם ה': הִרְאִיתִי לָהֶם, שֶׁאֲנִי הַבַּעַלִּים שֶׁלָּהֶם, שֶׁאֲנִי בַעַל הַבֵּית, שֶׁאֲנִי בַעַל הָעוֹלָם, שֶׁאֲנִי בַעַל הָאָדָם, בַּעַל גּוֹפּוֹ וּבַעַל נִשְׁמָתוֹ. "כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֲכַרֵּת אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הֵּם נְאֻם ה' נִתְּתִי אֶת תּוֹרַתִּי בְּקִרְבָּם וְעַל לִבָּם אֲכַתְּבֶנָּה וְהִיִּיתִי לָהֶם לְאֱלֹקִים

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

וְהָמָּה יְהִיוּ לִי לְעָם: וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אָחִיו לְאמֹר דַּעוּ אֶת ה' כִּי כוֹלֵם יִדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטָנָם וְעַד גְּדוֹלָם נְאֻם ה' כִּי אֶסְלַח לְעוֹנָם וְלַחַטָּאתָם לֹא אֶזְכֹּר עוֹד:

הקב"ה יכתוב את התורה לא על הלוחות בלבד כפי שכבר עשה בשעה שיצאנו ממצרים, אלא יכתוב את התורה על לוח לבנו. כשהתורה כתובה על הלוחות יכול אדם להפוך את ראשו ולא לראות את מה שכתוב. כשהתורה כתובה על לוחות יכול אדם למחוק את מה שכתוב עליהם. יכול אדם לשבור את הלוחות, ויכול גם לשרוף את התורה. מעשים כאלה הווים ונעשים.

בעתיד, אומר ירמיהו [וכן יחזקאל] יכתוב ה' את התורה על לוח לבנו, ואז, היד תדע את התורה; הרגל תדע את התורה; העין תראה רק תורה; הלב יחמוד רק תורה; לא יצטרכו לומר ללב 'לא תחמוד'.

הגמרא אומרת את זה בנוסח זה: "לעתיד לבוא אדם מסתכל לתוך לבו ויודע מה אומרת התורה". כשאנחנו שואלים מה ההלכה ואיך עושים משהו זה, כדי לדעת איך ללמד את האברים שלנו ולהרגילים להיות של תורה, להרגילים וללמד אותם לעשות את הדברים בלי לחשוב, ואז הגוף כולו יהיה קדוש, הגוף כולו יהיה של תורה.

ב. שאלות מהותיות

התרגלנו לשאול גם על מהות, דהיינו מה פירושם של הדברים. כששואלים על 'הלל' בראש חודש רוצים גם לדעת למה זה כך ולאן זה יוביל. ומדוע קבעו כך. כלומר, שאלות של מהות.

מדוע אומרים הלל בדילוגים?

בראש חודש ובשישה הימים האחרונים של פסח אומרים הלל בדילוג - מדלגים על שני קטעים. לדילוג בראש חודש טעם אחד ולדילוג בפסח טעם אחד, אולם, יש לשניהם מכנה משותף.

הלל בראש חודש

הלל בראש חודש אינו תקנה קבועה, בקהילות החלו לומר הלל כמנהג, כדי להשוות את ראש חודש למועד. קורבן מוסף של ראש חודש הוא אותו קורבן של המועדים - פסח, שבועות, ראש השנה ושמיני עצרת, אבל כדי להראות שאמירת ההלל בראש חודש אינה תקנת חכמים אלא מנהג בלבד, אומרים אותו בדילוג.

הלל בפסח

אבותינו ראו את כל שבעת ימי הפסח כיום אחד. בכל שבעת ימי הפסח מקריבים אותו קורבן, חוזרים על האתמול ואין מחדשים בו. אומנם צריך לחזור ולומר הלל, כיוון שזה בכל זאת יום אחר

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

אבל לא יום חדש וכאילו דורכים במקום, ולכן אומרים הלל בדילוג. ביום בשביעי, ביום שנעשה נס קריעת ים סוף, מן הראוי היה לומר הלל שלם, אלא כמו שאמר הקב"ה למלאכים: "מעשה ידיי טובעים בים ואתם אומרים שירה?"! על כן גם אנחנו לא אומרים הלל שלם.

מדוע מדלגים דווקא שני פרקים אלה בראש חודש?

ראש חודש איננו חג, אין בו איסור מלאכה, במה הוא זכה למעמד שמקריבים בו קורבן מוסף? אמר הקב"ה הואיל ומיעטתי את הירח (כביכול הירח התלונן), עלי לפייסו; וכיצד אפייסו? יימנו בו ישראל את החודשים שלהם ועדיין לא נתפייס הירח. הוסיף הקב"ה: בראש חודש, כאשר מונים לירח, יקריבו לפני קורבן וזה כבר יפייס אותו.

הסיפור הזה היה לפני היות עבודה זרה בעולם, טרם היות אדם על פני האדמה. זה קרה ביום הרביעי לבריאה. ביום השישי נוצר האדם ובאותו יום האדם גם חטא. כל זמן שאדם הראשון חי לא עבדו בני האדם עבודה זרה. "אז הוחל לקרוא בשם ה'" "הוחל" - נעשה חולין, השם 'א-לוקים' נעשה חולין מתי? אחרי שאדם הראשון עצם את עיניו ובנו כבר היה זקן והאישיות הבולטת היתה אנוש - נכדו של אדם, "אז הוחל לקרוא בשם ה'" ואין הכוונה שאנוש החל לעבוד עבודה זרה, אלא שאנוש היה האישיות הבולטת באותם ימים. אנשים החלו לעבוד עבודה זרה והוא לא הצליח לעצור בעדם. מכיוון שהסיפור עם הירח היה לפני היות עבודה זרה בארץ אי אפשר היה לומר "עיניי להם ולא יראו, אוזניים להם ולא ישמעו" והחליטו לדלג על הפרק "לא לנו".